बालक्लब/बालसमूह सञ्जाल गठन तथा सहजिकरण निर्देशिका- २०८०

माथागढी गाउँपालिका
झडेवा, पाल्पा ।
लुम्बिनी प्रदेश

नेपालको संविधानको धारा १७ को उपधारा २ (घ) अनुसार संघसंस्था खोल्ने स्वतन्त्रता, धारा ३९ को उपधारा ३ बमोजिम प्रत्येक बालबालिकालाई प्रारम्भिक बालविकास तथा बाल सहभागिताको हक हुनेछ भन्ने कुरालाई आत्मसाथ गर्दै, बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०७५ को दफा १० अनुसार संस्था खोल्ने र शान्तिपूर्ण भेला हुने अधिकार अन्तर्गत "प्रत्येक बालबालिकालाई बालअधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्नको लागि बालक्लब वा संस्था खोल्ने वा शान्तिपूर्वक भेला हुने अधिकार हुनेछ ।" भन्ने कुरालाई माथागढी गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रमा अवलम्बन गरेको छ । बालबालिकाको सहभागिताको अधिकार तथा नागरिकहरूको संगठन स्वतन्त्रता र शान्तिपूर्ण भेला हुन पाउने अधिकारको व्यवहारिक कार्यान्वयनमा सहयोग पुऱ्याउन, नेपाल सरकारले लागू गरिआएको बालमैत्री स्थानीय शासन रणनीति अन्तर्गत बाल समूह गठन तथा सहजीकरण प्रक्रियालाई व्यवस्थित र प्रभावकारी ढंगले लागु गर्न गराउन, माथागढी गाउँपालिका तथा मातहतका वडाहरुलाई सहयोग पुगोस् भन्ने उद्देश्यले माथागढी गाउँपालिकाले यो निर्देशिका जारी गरेको छ ।

परिच्छेद- १
प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ :क) यस निर्देशिकाको नाम "बाल समूह/संजाल गठन तथा सहजिकरण निर्देशिका २०८०" रहेको छ ।

ख) यो निर्देशिका माथागढी गाउँपालिकाका सबै वडामा लागु हुने छ ।

ग) यो निर्देशिका कार्यपालिकाले स्वीकृत गरे पश्चात लागु हुनेछ ।

२. परिभाषा : विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस निर्देशिकाको प्रयोजनका लागि निम्न परिभाषा कायम गरिएको छ :

(क) "**गाउँपालिका**" भन्नाले माथागढी गाउँपालिका र यस अर्न्तगत रहने वडा कार्यालय समेतलाई जनाउने छ ।

(ख) "**सेवा प्रदायक कार्यालय**" नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार तथा स्थानीय तह अन्तरगत सेवा प्रवाह गरिरहेका कार्यालय, स्वास्थ्य चौकी, विद्यालय श्रोत केन्द्र, प्रहरी चौकी, गैर सरकारी संस्था तथा यस्ता अन्य निकायहरूलाई जनाउने छ ।

(ग) "**बाल समूह**" भन्नाले यस निर्देशिका बमोजिम गठन भई गाउँपालिकामा सूचीकृत भएका १८ वर्ष भन्दा कम उमेरका बालबालिकाको संगठनलाई जनाउने छ । यस शब्दले विद्यालयका गठित बालक्लव समेतलाई जनाउनेछ ।

(घ) "**बाल समूह सन्जाल**" भन्नाले यस निर्देशिका बमोजिम सो शव्दले विद्यालय र समुदायस्तरमा गठन भएका बाल समूहहरूको सन्जाललाई जनाउने छ ।

(ङ) "**सहयोगी संस्था**" भन्नाले माथागढी गाउँपालिका भित्रका बाल संजाल सञ्चालनमा सहयोग गर्ने तथा बाल सहभागिताका विभिन्न कायर्क्रमहरू सञ्चालन गरिरहेका गाउँपालिकाबाट अनुमति प्राप्त नेपालमा दर्ता भएका गैरसरकारी संस्थाहरूलाई जनाउने छ ।

(च) "**सरंक्षक शिक्षक**" भन्नाले विद्यालयका बालसमूह लाई सहयोग तथा सहजीकरण गर्न तोकिएको शिक्षकलाई जनाउनेछ ।

(छ) "**सहजकर्ता**" सहजकर्ता भन्नाले बाल समूह गठन, परिचालन तथा सहजीकरणका लागि सम्बन्धित टोल विकास संस्थाबाट तोकिएको उमेर पुगेको व्यक्तिलाई जनाउँनेछ । साथै वडास्तरीय बाल समूह सन्जाल गठन, परिचालन तथा सहजीकरणका लागि सम्वन्धित वडा समितिले तोकिएको प्रतिनिधिलाई जनाउनेछ ।

यम बहादुर थिंदी
अध्यक्ष

३. **निर्देशिकाको उद्दश्य** :यस निर्देशिकाको उद्देश्य देहाय बमोजिम रहेको छ :

(क) बालबालिकाको संगंठन स्वतन्त्रताको अधिकारलाई व्यवस्थित र प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने ।

(ख) बाल समूहहरूको गठन, सञ्चालन तथा सहभागितालाई अर्थपूर्ण, नैतिक, सुरक्षित र पारदर्शी तथा समावेशी बनाउने ।

(ग) बालमैत्री स्थानीय शासनको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा टेवा पुर्‍याउने ।

(घ) स्थानीय विकासका हरेक प्रक्रियामा सार्थक बाल प्रतिनिधित्व मार्फत बालमैत्री पूर्वाधार विकासमा टेवा पुर्‍याउने ।

४.**निर्देशिकाको कार्यान्वयन देहाय अनुसार हुनेछ** :(क) बाल समूह/संजाल गठन तथा सहजीकरणका लागि यस निर्देशिका बमोजिम कार्यान्वयन गर्नु गराउनु माथागढी गाउँपालिकाको दायित्व हुनेछ ।

(ख) बाल सहभागिता तथा बाल सहजीकरणमा क्रियाशिल राष्ट्रिय एवं अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्था तथा विकासका साझेदारहरूले यस निर्देशिकाको अवलम्वन गर्नु गराउनु उनीहरूको जिम्मेवारी हुनेछ ।

परिच्छेद - २
बाल समूह तथा बाल समूह सञ्जालको गठन प्रक्रिया

५. **बाल समूह तथा बाल समूह संजाल गठन** : (१) बाल समूह सामान्य अवस्थामा २५ जना वा सो भन्दा वढी वालवालिका भेला भई टोल विकास संस्था अन्तर्गत बालवालिकाका सरोकारहरूमा कार्य गर्ने तथा उक्त क्षेत्रमा बालअधिकारको प्रचार प्रसार र अनुगमन गर्न गठन गरिएको समूहलाई नै बाल समूह मानिनेछ । जसमा देहाय बमोजिमका पदाधिकारीहरु हुनेछन ।

क) अध्यक्ष -१ जना
ख) उपाध्यक्ष -१ जना
ग) सचिव -१ जना
घ) सहसचिव -१ जना
ङ) कोषाध्यक्ष -१ जना
च) सदस्य -५ जनासम्म समिति र अन्य सदस्य रहने
छ) सल्लाहकार -३ जना
ज) सहजकर्ता -१ जना

(२) एक विद्यालयमा एक बाल समूह रहनेछ ।

(३) विद्यालय र समुदाय स्तरमा बालसमूह गठन गर्दा ८ बर्ष देखि १८ वर्ष उमेर समुहका बालवालिकाहरु आवद्ध हुनेछन ।

(४) वडामा रहेका सबै टोल एवं विद्यालयस्तरीय बाल समूहहरुको १ जना महिला सहित २ जना बालवालिका प्रतिनिधित्व हुने गरी भेलाको आयोजनाबाट वडास्तरीय बाल समूह सञ्जालको गठन गरिनेछ । जसमा देहाय बमोजिमका पदाधिकारीहरु हुनेछन ।

क) अध्यक्ष -१ जना
ख) उपाध्यक्ष -१ जना
ग) सचिव -१ जना
घ) सहसचिव -१ जना
ङ) कोषाध्यक्ष -१ जना
च) सदस्य -६ देखि ८ सदस्यहरु

छ) सल्लाहकार: पूर्व वाल क्लवको तर्फबाट एक जना, टोल विकास संस्था वडा समन्वय समितिवाट समितिले तोकेको एक जना सहित ३ जना

ज) सहजकर्ता : १ जना वडा समितिले तोकिएको सह संरक्षक

५) गाउँपालिकामा रहेका सबै वडास्तरीय बाल समूह सञ्जालहरुको प्रतिनिधित्व हुने गरी भेलाको आयोजनाबाट पालिकास्तरीय बाल समूह सञ्जालको गठन गरिनेछ । जसमा देहाय बमोजिमका पदाधिकारीहरु हुनेछन । ८ वटै वडाहरुको पत्येक बाल क्लबबाट एक जना बालिका सहित दुई जना बालबालिका :

क) अध्यक्ष -१ जना

ख) उपाध्यक्ष -१ जना

ग) सचिव -१ जना

घ) सहसचिव -१ जना

ङ) कोषाध्यक्ष -१ जना

च) सदस्य -८ जना वडागत सदस्यहरु तीन जना विशेष क्षेत्रवाट समितिले सदस्य तोक्ने

छ) सल्लाहकार -३ जना

ज) सहजकर्ता -सम्बन्धित शाखा

६) वाल क्लवमा जतिसुकै उमेर समूहका बालबालिका रहेता पनि १२ देखि १८ वर्ष उमेर समुहले नेतृत्व गर्ने छ ।

७) सबै बाल समूहहरू गाउँपालिका तथा वडामा अनिवार्य सूचीकृत र नवीकरण हुनुपर्नेछ ।

६.बाल समूहका किसिम : बाल समूह सामान्यतया ५ प्रकारका हुनेछन ।

(क) समुदायमा आधारित बाल समूहहरू :

(अ) समुदायमा आधारित बाल समूह निश्चित भूगोल भित्रका बालबालिकालाई समेटेर वा निश्चित भौगोलिक क्षेत्रलाई कार्यक्षेत्र बनाएर गठन भएका बाल क्लवहरुलाई भनिने छ ।

(आ) यस्ता बालक्लबहरु कुनै टोल, बस्ती वा वडा भित्रका कुनै स्थानमा गठन गर्न सकिन्छ ।

(इ) यस्ता बाल समूहले सम्बन्धित भूगोल भित्रका सबै उमेर, लिगं, जाति, आर्थिक हैसियत तथा शारीरिक अवस्था कमजोर भएका बालबालिकालाई समेट्ने र उनीहरूको उचित प्रतिनिधित्व तथा सहभागिता हुने सुनिश्चित गर्नुपर्नेछ ।

(ई) वाल समूहमा उक्त क्षेत्रभित्र सामान्यत ६ महिना वा सो भन्दा बढि स्थायी वा अस्थायी वसोबास भएको बालबालिका मात्र सदस्य बन्न सक्नेछन् ।

(ख) विद्यालयमा आधारित बाल समूहहरू :

(अ) कुनै विद्यालयमा अध्ययनरत बालबालिकालाई समेटेर उक्त विद्यालय भित्र बालअधिकार अनुगमन तथा प्रवर्द्धन गर्न गठन भएका बाल समूहलाई विद्यालयमा आधारित बाल समूह भनिनेछ ।

(आ) सम्बन्धित विद्यालय भित्रका सबै जातजाति, कक्षा, लिगं र आर्थिक तथा शारीरिक अवस्थावाट कमजोर बालबालिकाको उचित प्रतिनिधित्व र सहभागिता सुनिश्चित गरेको हुनु पर्नेछ ।

(इ) बाल समूहमा सदस्य वन्नका लागि सम्वन्धित बालबालिका उक्त विद्यालयमा अध्ययनरत हुनु पर्दछ ।

(ग) विषयगत बाल समूहहरू :

अध्यक्ष

(अ) विषयगत रुपमा निश्चित विषयहरू जस्तैः बालिकाहरूको मात्र सवाल, बाल विवाह, स्वास्थ्य तथा सरसफाई, जलवायु परिवर्तन, बालश्रम, एचआइभी तथा एड्स जस्ता विषयहरूमा कार्य गर्न समुदायमा विशिष्ट ढंगले विषयगत बाल समूहहरू गठन गर्न सकिनेछ ।

(आ) समुदायमा लुकेर रहेका वा समुदायमा पर्याप्त रुपमा सम्बोधन हुन नसकेका विशिष्ट विषयहरूमा आधारित रहेर गठन भएका यस्ता बाल समूहलाई विषयगत बाल समूह मानिने छ ।

(इ) विद्यालयभित्र यस्ता बालसमूह गठन भएमा उक्त समुहलाई विद्यालयस्तरीय बाल समूहकै उपसमूह मानिने छ ।

(ई) अन्तर्राष्ट्रिय रुपमा नै स्थापित स्वयंसेवा अभियान तथा संगठनहरू, नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय तहका विशिष्टीकृत निकायले विशेष प्रकृतिका आफनो संस्थागत बाल समूह गठन गर्न सक्नेछन।

यस्ता बालसमूहहरुको गठन र व्यवस्थापन विधि स्वयं यसका महासघं, सरंक्षक निकाय तथा स्थापित मान्यता र विधानहरूबाट सञ्चालित हुन सक्नेछन ।

(घ) वडास्तरीय बालसमूह सञ्जाल :

(अ) वडा भित्र रहेका बालसमूहहरुको प्रतिनिधित्व हुने गरी वडास्तरीय बालसमूह सञ्जाल गठन गरिनेछ ।

(आ) यसरी बाल समूह सञ्जाल गठन गर्दा वडास्तरमा रहेका, समुदायमा आधारित, विद्यालयमा आधारित तथा विषयगत बाल समूहहरूहरुका प्रतिनिधिहरुलाई सम्मिलित गर्न सकिनेछ ।

(इ) यस्ता बाल समूह सञ्जालले सम्बन्धित भूगोल भित्रका सबै उमेर, लिगं, जाति, आर्थिक हैसियत तथा शारीरिक अवस्था कमजोर भएका बालबालिकालाई समेट्ने र उनीहरूको उचित प्रतिनिधित्व तथा सहभागिता हुने सुनिश्चित गर्नुपर्नेछ ।

(ङ) पालिकास्तरीय बाल समूह सञ्जाल :

(अ) वडा स्तरमा सूचीकृत भएका बाल समूह सञ्जालहरू एक आपसमा भेला भई एक आपसका काम र अभियानहरूलाई साथ सहयोग गर्ने तथा एक आपसका सरोकारहरूलाई सामूहिकीकरण गर्न पालिकास्तरीय बाल समूह सञ्जाल गठन गर्न सकिनेछ ।

(आ) यस्ता बाल समूह सञ्जालले सम्बन्धित भूगोल भित्रका सबै उमेर, लिगं, जाति, आर्थिक हैसियत तथा शारीरिक अवस्था कमजोर भएका बालबालिकालाई समेट्ने र उनीहरूको उचित प्रतिनिधित्व तथा सहभागिता हुने सुनिश्चित गर्नुपर्नेछ ।

७. बाल समूह गठनका लागि सूचना, भेलाको आयोजना तथा अभिमुखीकरणः (१) बाल समूह गठनका लागि सूचना, भेलाको आयोजना तथा अभिमुखीकरण गर्दा सामान्यतया देहायका सिद्धान्त तथा प्रकृया पूरा गर्नु पर्नेछ ।

(क) समुदायमा आधारित बाल समूह गठन गर्न चाहने व्यक्ति, तथा संस्थाले बालसमूह गठन गर्ने औचित्य र कारणहरू समेत स्पष्ट पारी न्यूनतम सात दिन अगावै सम्बन्धित समुदायका बालबालिका तथा अविभावकहरूलाई खुला सूचना दिनुपर्नेछ ।

(ख) यसरी दिइने सूचना सरल नेपाली भाषामा र आवश्यकता अनुसार स्थानीय समुदायद्वारा बोलिने मातृ भाषाहरूमा समेत दिनपुर्नेछ ।

(ग) सूचना उपलब्ध गराउने विधिमा गाउँपालिका वा तिनका वडा कार्यालय, टोल विकास संस्था, नागरिक सूचना केन्द्र, सामुदायिक सहकारी तथा वचत समुहका कायार्लयहरू, उपभोक्ता

समितिका कार्यालय भवन, प्रहरी चौकी, स्वास्थ्य चौकी, विद्यालय र पहुँचमा आएका बालबालिकालाई मौखिक रुपमा भेलाका लागि जानकारी दिन सकिने छ।

(घ) बाल समूह गठन गर्ने भेलामा सामान्यतया २५ जना बालबालिकाको उपस्थिति हुनु पर्नेछ।

(ङ) यस्तो भेला बालबालिकाको लागि सहज पहुँच भएको र सुरक्षित स्थानीय सावर्जनिक स्थल वा भवनहरूमा आयोजना गर्नु पर्नेछ।

(च) भेलामा छलफलका विषयहरु बालअधिकारको अवधारणा, बाल संरक्षण, बाल सहभागिताको अधिकार, बाल सहभागितामा नेपालका नीतिगत व्यवस्थाहरू, गाउँपालिकामा बाल समूह गठन गर्नुको कारण र योजना, बाल समूहको मुख्य उद्देश्य र कार्यक्रमहरू रहन सक्नेछन।

(छ) यस्ता अभिमुखीकरण तथा जानकारीहरू सरल र बालबालिकाले बुझ्ने भाषामा हुनुपर्दछ। यदि बहुसंख्यक सहभागी नेपाली भाषा बुझ्ने खालका छैनन् भने स्थानीय भाषामा अभिमुखीकरण र छलफल चलाउन सकिनेछ।

(ज) भेलामा सहभागी सबै वयस्क तथा बालबालिकाको छुट्टाछुट्टै उमेर, जातजाति र लिगं समेत जनाउने गरी उपस्थिति गराउन सकिने छ।

(झ) विद्यालयमा आधारित बाल समूह गठन गर्दा विद्यालय भित्र सबै कक्षामा सूचना प्रदान गरिनु पर्दछ एव भेलाको आयोजना विद्यालय परिसरभित्रै प्रधानाध्यापक, सरंक्षक शिक्षक वा व्यवस्थापन समितिका अध्यक्षको उपस्थितिमा गर्नु पर्नेछ।

(ञ) विषयगत बाल समूह गठन गर्दा स्थानीय समुदायमा वा विद्यालय जहाँ गठन गर्ने हो त्यसै अनुरुप सूचना गर्ने र भेलाको आयोजना गर्नु पर्नेछ।

८. **नेतत्व चयन :** (१) दफा ६ बमोजिमको भेलामा सहभागी बालबालिकाको सहमति भएमा देहायकाको आधारमा बाल समूहको नेतृत्व चयन गर्न सकिने छ। कुन विधिबाट नेतृत्व चयन गर्ने भन्ने निणर्य स्वयं उपस्थित बालबालिका माझ छलफल गरी तय गर्नुपर्नेछ :

(क) **बहुपदीय नेतृत्व :** बाल समूहमा अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सचिव, सहसचिव, कोषाध्यक्ष तथा विषयगत संयोजकहरू तय भएको नेतृत्व हुने छ।

(ख) **चक्रिय नेतृत्व :** बाल समूहमा निश्चित सख्यामा कार्यसमिति सदस्य बन्ने। कार्यसमितिबाट एक अध्यक्ष र सचिव तोक्ने। अर्को बैठकमा अहिलेको सचिव अध्यक्ष हुने र कार्यसमितिको कुनै सदस्य सचिव बन्ने। यही प्रक्रिया आगामी बैठकहरूमा दोहोरिदै जान सक्ने व्यवस्था मिलाउन सकिने।

(२) बाल समूहको कार्यसमिति सख्या ९ देखि १३ सदस्यीय सम्म बनाउन सकिने छ।

(३) बाल समूहले आवश्यकता अनुसार उपसमितिहरू गठन गरी कार्यक्रमहरू गर्न सक्नेछन्। यस्तो उपसिमितिमा ३ देखि ११ जना सम्म सदस्य रहन सक्नेछन्।

(४) बाल समूहको नेतृत्वमा बालिका, जनजाति बालबालिका, दलित बालबालिका र अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरुलाई अनिवार्य समावेश गर्नुपर्नेछ।

(५) बाल समूहको पदाधिकारीमा बालक र बालिकाको सख्या सकेसम्म बराबरी हुने गरी छान्नुपर्नेछ।

(६) एकै बालक वा बालिका दुई वा सो भन्दा बढी बाल समूहको नेतृत्वमा बस्न पाउने छैनन्। तर बाल समूहको नेतृत्वमा रहेका सदस्य सञ्जालको नेतृत्वमा भने बस्न सक्नेछ।

(७) प्रत्येक बालक्लवको कार्यकाल २ बर्षको हुनेछ।

(८) एकै व्यक्ति बाल समूहको पदाधिकारी अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सचिव र कोषाध्यक्षको रुपमा एक कार्यकाल भन्दा बढी समय बस्न सक्ने छैन तर कार्यसमितिको सदस्य भने बस्न फरक पर्ने छैन।

(९) १२ वर्ष भन्दा कम र १६ वर्ष माथि उमेर समुहका बालबालिका बाल समूहको नेतृत्वमा छनौट हुने छैनन् ।

(१०) बाल समूहका सदस्यहरू माभ्क नेतृत्व चयनका सन्दर्भमा विवादहरू आएमा देहायको अभ्यास गर्न सकिने छ :

(क) नेतृत्व गर्न चाहने सदस्यले आफूले बाल समूहलाई कसरी सक्रिय र बलियो बनाउने भन्ने विषयमा अर्को सदस्यप्रति नकरात्मक धारणा व्यक्त नगरी छोटो प्रस्तुति गर्नसक्ने ।

(ख) नेतृत्व गर्न चाहने सदस्यहरू मात्र छलफल गरी सहमतिमा अग्रसर हुने ।

(ग) नेतृत्वलाई चक्रिय नेतृत्व प्रणालीमा परिवर्तन गर्ने तर सहमतिमा यो बाध्यकारी हुने छैन ।

(घ) समितिले आवश्यकताको आधारमा उप समितिहरुको निर्माण गरी नेतृत्व गर्ने जिम्मेवारी प्रदान गर्ने ।

(ङ) भेलाले आपसी सहमतिमा समिति निर्माण गर्न नसकेकामा उम्मेदवारको दावि गर्नेहरुबीच क्षमताको प्रतिस्पर्धाको आधारमा समिति निर्माण गर्ने छ । सोको सहजिकरण सरंक्षक शिक्षक वा सहजकर्ताबाट गरिने छ ।

९. सञ्जालहरूको गठनका लागि सूचना तथा भेलाको आयोजना : (१) बाल समूहहरू बीच आपसी समन्वय, सहकार्य बढाउने तथा सवालहरूको सामूहिकीकरण गर्ने र एक आपसबाट सिकाईका अवसर सजृना गर्न बाल समूह सञ्जालको गठन गर्न सकिने छ ।

(२) बाल समूह सञ्जाल वडास्तरीय तथा पालिकास्तरीय हुनेछ ।

(३) बाल समूह सञ्जाल गठन गर्नका लागि वडास्तर तथा पालिकास्तरमा बाल समूहहरूको प्रतिनिधि भेलाको आयोजना गर्नु पर्नेछ ।

(४) यस्तो भेलामा सञ्जालले समेट्ने क्षेत्रका (समुदाय, विद्यालय तथा विषयगत) बाल समूहहरूलाई भेलाको मिति भन्दा १० दिन अगावै सूचना प्रदान गर्नुपर्दछ । सूचनामा देहायका विषयवस्तु समेटिएको हुनु पर्नेछ :

(क) भेलाको मिति, समय र स्थान,

(ख) भेलामा छलफल हुने विषयहरू,

(ग) भेलामा आमन्त्रण गरिएको प्रत्येक बाल समूहको प्रतिनिधि सख्या (जातजाति, लिंग समेत तय गरिएको भए सो समेत)

(घ) अन्य आवश्यक विषयवस्तु ।

(५) बाल समूहका प्रतिनिधिहरूले भेलामा सहभागी हुन देहायका शर्त पूरा गर्नु पर्ने छ ।

(क) आफ्नो बाल समूहमा छलफल गरी निर्णय गरेको हुनुं पर्नेछ, ।

(ख) विद्यालयबाट भेलामा सहभागी हुन तथा सञ्जालको नेतृत्वमा प्रतिस्पर्धा गर्न सहमति दिइएको हुनु पर्नेछ, ।

(ग) समुदायमा आधारित बाल समूहको हकमा भेलामा सहभागी हुन तथा नेतृत्वमा प्रतिस्पर्धा गर्न अविभावकको सहमति ।

(६) बाल समूहले भेलामा दुई वा सो भन्दा बढी सहभागी माग भएको अवस्थामा बालक, बालिका तथा सबै जातजातिको समानुपातिक प्रतिनिधित्वको व्यवस्था गराउनु पर्नेछ ।

(७) सञ्जाल भेलामा सहभागी हुने बाल समूह प्रतिनिधि उक्त सञ्जालको भौगोलिक क्षेत्रभित्र बसोबास भएको हुनु पर्नेछ ।

(८) सञ्जालको नेतत्व चयन भेलाको सहमतिको आधारमा दफा ९ मा व्यवस्था भए बमोजिमको हुनेछ । सञ्जालको पदावधि २ वर्षको हुनेछ ।

१०. **नेतृत्व चयनमा प्रतिस्पर्धा र सहकार्यको व्यवस्थापन**:(१) बाल समूह तथा सञ्जालको नेतृत्व चयनका सन्दर्भमा बालबालिका माफ अस्वस्थ प्रतिस्पर्धा हुनबाट रोक्न समझदारीमा नेतृत्व चयनलाई प्राथमिकता दिनु पर्नेछ ।

(२) समक्षमताका प्रतिस्पर्धीहरूलाइ सहमति गराई एक आपसलाई स्वीकार्न सक्ने बनाउन पहिलो प्रयत्न गर्नु पर्नेछ ।

(३) प्रतिस्पर्धी बालबालिकालाई चक्रिय नेतृत्व, संयोजन समूह वा उपसमितिहरूको गठनबाट विभिन्न जिम्मवेरीहरू प्रदान गरी उनीहरूको भूमिका र सक्रियतालाई सहयोग गर्न सकिनेछ ।

(४) बालबालिका माफ हुने प्रतिस्पर्धामा वयस्कहरूको प्रभाव र स्वार्थ तथा चाहना र प्रभावबाट मुक्त राखिनुपर्नेछ ।

११. **आवद्धता तथा सूचीकरण** :(१) समुदाय तथा विद्यालयमा गठन भएका बाल समूहहरू गठन भएको एक महिनाभित्र गाउँपालिका र वडा कार्यालयमा सूचीकृत गर्नुपर्ने छ । वडा कार्यालयमा सूचीकृत भएका बाल समूह/सजांलको विवरण वडा कार्यालयवाट नियमित रुपमा गाउँपालिकामा पठाउनु पर्नेछ ।

(२) विद्यालयमा गठन भएका बाल समूहको आवद्धता स्वयं विद्यालयसँग, समुदायमा गठन भएका बाल समूहको आवद्धता वडा कार्यालयसँग र वडास्तरीय बालसमूहको आबद्धता गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालयसँग रहनेछ । आवद्ध क्लवहरुको सूचिकरण वडाकार्यालयमा पठाउनु पर्ने छ ।

(३) बालसमूह सूचीकरण हुँदाको नाम, उद्देश्य, कार्यसमितिका पदाधिकारी तथा सदस्यको नाम, (जन्मदर्ता सहित) सहजीकरण गर्ने व्यक्ति/संस्थाको नाम र सम्पर्क ठेगाना खुलाइएको हुनुपर्नेछ । प्रत्येक क्लब सम्बन्धीत वडा कार्यालयको सूचिकरण हुनेछन् । सोको विवरण वडाबाट सम्बन्धीत शाखा/महाशाखामा पठाउनु पर्ने छ ।

(४) सूचीकृत बाल समूहहरू तोकिएको समयमा अद्यावधिक गर्न सकिनेछ । यसरी अद्यावधिक हुँदा सम्बन्धित समूहले अद्यावधिक गर्ने व्यहोराको निवेदन, बाल समूहको वार्षिक भेलाका उपस्थिति र विद्यमान कार्यसमितिको नामावली, (जन्मदर्ता सहित) सहजीकरण गर्ने व्यक्ति/संस्थाको नाम र सम्पर्क ठेगाना र बाल समूहले अघिल्लो वर्ष सम्पन्न गरेका विभिन्न गतिविधिको कार्य प्रगति सलंग्न गर्नु पर्नेछ ।

(५) विद्यालयमा आधारित बाल समूह अद्यावधिकको लागि सम्बन्धित विद्यालयमा नै आवश्यक व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

(६) आवद्धता तथा सूचीकरणका लागि बाल समूहको नाम भेलाका सहभागी बालबालिकाले आपसी सहमतिमा जुराउन सक्नेछन् । बाल समूहको नाम त्यसै क्षेत्रको अर्को बाल समूहको नामसँग मिलेमा दोहोरो पर्ने गरी राख्न सकिने छैन ।

(७) बाल समूहको नामसँग कुनै पनि निजी वा गैर सरकारी संस्थाको नाम जोड्न सकिनेछैन ।

(८) बाल समूहको सूचीकरण तथा नवीकरणका लागि सहजीकरण गर्ने निकाय, व्यक्ति अनिवार्य उपस्थित हुनु पर्नेछ ।

परिच्छेद - ३
सहजकर्ता सम्बन्धी व्यवस्था

१२. **सहजकर्ता सस्था, निकाय र व्यक्तिहरू** :

(१) बाल समूहको गठन तथा सञ्चालन गर्न तोकिएको सहजकर्ता/संस्थाको अनिवार्य हुनेछ ।

(२) प्रत्येक बाल समूहको एक सहजकर्ता वा सहजकर्ता संस्था हुन जरुरी हुनेछ ।

(३) सहजकर्ताले बाल समूहको बैठक, आयोजना निमार्ण, कार्यान्वयन तथा विषयगत छलफललाई सहजीकरण गर्ने बालबालिकाको सरोकारको क्षेत्रमा उपयुक्त उपायहरू सुझाउने तथा श्रोतमा उनीहरूको पहुँच बनाउन सहयोग गर्नु पर्नेछ ।

(४) बाल समूहका गतिविधि र त्यसबाट उत्पन्न परिणाम प्रति सहजकर्ता, सस्था वा निकायका नैतिक जिम्मेवारी रहने छ ।

(५) समुदायस्तरको बाल समूहको सहजकर्ता छनौट सम्बन्धित टोल विकास संस्थाले, विद्यालयस्तरको बाल समूहको सहजकर्ता शिक्षक सम्बन्धित विद्यालयले र वडास्तरको बाल समूह सञ्जालको सहजकर्ता सम्बन्धित वडा समितिले गर्नुपर्नेछ ।

(६) सहयोगी संस्था वा विद्यालयले नियुक्त गरेको अवस्थामा बाहेक सहजकर्ता स्थानीय व्यक्ति हुनुपर्नेछ ।

१३. बाल समूहको सहजकर्ता हुनका लागि चाहिने योग्यता : (१) बाल समूहको सहजकर्ता हुनका लागि निम्न योग्यता भएको व्यक्ति हुनुपर्दछ :

(क) बाल समूहका पूर्वसदस्य भएकालाई पहिलो प्राथमिकता दिइनपुर्नेछ ।

(ख) सहजकर्ताका लागि न्यूनतम १२ कक्षा उत्तीर्ण तथा १९ देखि ५० वर्ष उमेर समुहको व्यक्ति हुने छ । तर विद्यालय शिक्षकको हकमा भने उमेर हद लागू हुनेछैन ।

(ग) बाल अधिकारबारे जानकार, सचेत, संवेदनशील तथा संभव भएसम्म तालिम प्राप्त गरेको ।

(घ) बालमैत्री व्यवहारबारे सचेत र अभ्यस्त रहेको ।

(ङ) बालबालिकाप्रति सकारात्मक धारणा राख्ने ।

(च) बालबालिका विरुद्ध कुनै पनि हिसां नगर्न प्रतिवद्ध भएको ।

(छ) कुनैपनि राजनीतिक दल वा राजनीतिक संगठनको सक्रिय जिम्मेवारीमा नरहेको ।

(ज) फौजदारी अपराधमा सलंग्न नभएको ।

(झ) स्थानीय समुदायमा बसोबास भएको ।

(ञ) मदिरा, सुर्ती, चुरोट, लागू औषधको अम्मल नभएको ।

१४. सहजकर्ताको भूमिका र सीमितता :

(१) स्थानीय सहजकर्ता बालअधिकारप्रति प्रतिवद्ध, स्वयंसेवी भावनाको र दफा १३ मा उल्लेख गरिएको योग्यता भएको व्यक्ति हुनेछन् र यस्ता सहजकर्ताले बाल समूहमा देहायका भूमिकाहरू निर्वाह गर्नु पर्नेछः

(क) बाल समूहको बैठक, योजना तथा कायर्क्रम र निर्माण कार्यान्वयनमा सहजीकरण ।

(ख) बाल समूहलाई स्थानीय सरोकारवाला निकायहरूसँग सम्पर्क, सम्बन्ध विस्तार गर्न सहजीकरण गर्ने ।

(ग) बाल समूहले गर्ने कार्यक्रमहरूका लागि स्थानीय श्रोतहरू जुटाउन सहयोग गर्ने ।

(घ) बाल समूहका सामग्रीहरूको उपयुक्त प्रयोग भए नभएको अनुगमन गर्ने र सम्पत्तिको संरक्षण गर्ने ।

(ङ) बाल समूहका सदस्यहरूमाझ आएका विवादहरूको समाधान गर्न सहयोग गर्ने ।

(च) बाल समूह र अन्य समुदाय बीच विवाद उत्पन्न भएमा त्यसको समाधानका लागि सहजीकरण गर्ने ।

(छ) बाल समूहलाई बालअधिकार एवं बाल विकासका सवाल सम्बन्धी सूचना सामग्रीहरू उपलब्ध गराउन पहल गर्ने ।

(ज) आवश्यकता अनुसार बालअधिकार, बालसहभागिता, बाल समूह सहजीकरणका प्रशिक्षण, गोष्ठी तथा तालिमहरूमा सहभागी हुने ।

(झ) बाल समूहका सदस्य आफ्नो समुदाय बाहिर अन्य कुनै कार्यक्रममा सहभागी हुनुपरेमा संरक्षकको भूमिका निभाउने ।

(२) सहजकर्ताले बाल समूहको सहजीकरण गर्दा ध्यान दिनु पर्ने विषयहरु :

(क) बाल समूहको बैठक तथा छलफल स्वयं आफैले सञ्चालन नगर्ने ।

(ख) बाल समूहको योजना तर्जुमा र निर्णय प्रकियामा हस्तक्षेप नगर्ने ।

(ग) बाल समूहलाई कुनै निश्चित निणर्य गर्न नलगाउने वा निश्चित विषयमा आफ्नो धारणा नलाद्ने ।

(घ) बाल समूहका तर्फबाट निर्णायक तह तथा संयन्त्रहरूमा प्रतिनिधित्व नगर्ने ।

(ङ) बाल समूहका सदस्यहरूलाई हप्काउने, हिंसा तथा दुर्व्यवहार गर्ने वा धम्की दिने कार्य नगर्ने ।

(च) बाल समूहका सदस्यहरूमाझ जात, धर्म, लिगं, उमेर, भाषा, भूगोल, शारीरिक तथा आर्थिक हैसियत लगायत कुनै पनि आधारमा भेदभाव नगर्ने ।

(छ) बाल समूहको सम्पत्ति, बचत रकमहरू जथाभावी प्रयोग नगर्ने वा व्यक्तिगत हितमा उपयोग नगर्ने ।

(ज) बाल समूहका सदस्यहरूलाई एक अर्काविरुद्ध भड्काउने, कुनै निश्चित व्यक्ति, जाति, समुह, सम्प्रदाय, दल तथा संगठनको पक्ष वा विपक्षमा उभिन तथा गतिविधि गर्न नलगाउने ।

(झ) बाल समूहका सदस्यहरूलाई हिसांत्मक गतिविधि, सावर्जनिक धनजनमा क्षति पुगने गतिविधि तथा अलोकतान्त्रिक र घृणा फैलाउने कार्य गर्न प्रोत्साहित नगर्ने ।

(ञ) बाल समूहका सदस्यहरूको उचित सुरक्षाको सुनिश्चितता नगरी समुदायबाट बाहिर पठाउने वा कार्यक्रमहरूमा सलंग्न नगराउने ।

(३) सहजकर्ताले दफा १४(२)मा उल्लेखित व्यवहार तथा गतिविधि गरेमा आवश्यक प्रमाण सहित नगर कार्यपालिका वा सहयोगी संस्था वा विद्यालयमा सरोकारवाला जो कोहीले उजुरी दिन सक्नेछन् । उल्लेखित गर्न नहुने व्यवहारको सम्बन्धमा सहजकर्ता नियुक्ति गर्ने संस्थाले त्यस्ता व्यक्तिसँग अग्रिम प्रतिवद्धता लिन सक्नेछ ।

(४) सहजकर्ता विरुद्ध परेको उजुरी र गुनासोको छानविन गरी दोषी पाइएमा सम्बन्धित सहजकर्तालाई चेतावनी दिने, सहजकर्ताबाट हटाउने वा आगामी निश्चित अवधिसम्मका लागि सहजकर्ता बन्न रोक लगाउने वा अन्य आवश्यक कारवाही गरी पदबाट हटाउने कार्य नियुक्त गर्ने संस्थाले गर्न सक्नेछ ।

(५) उजुरीका छानविन तथा निर्णयमा सम्बन्धित सहजकर्तालाई आफ्नो भनाई र स्पष्टीकरण राख्ने अवसरबाट वञ्चित गरिनेछैन ।

परिच्छेद- ४

बाल समूहको बैठक तथा कार्यक्रम सम्बन्धी व्यवस्था

१५.नियमित बैठक तथा छलफलका विषयहरू : (१) बाल समूहको बैठकको आयोजना विद्यालय बन्द भएको समयमा र दिनको समयमा सबै सहभागीहरूका लागि पहुँचका दृष्टिकोणले उपयूक्त स्थानमा मात्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ ।

(२) बैठकमा सहजकर्ताको उपस्थिति अनिवार्य हुनुपर्नेछ ।

(३) बैठकको निर्णय तथा उपस्थिति बैठक पुस्तिका (माइन्युट) उतार गरी राख्नु पर्नेछ ।

(४) बैठकमा सामान्यतया निम्न प्रस्तावहरूमा छलफल हुनसक्ने छ:

(क) अघिल्लो बैठकपछि भएका कार्यक्रम तथा प्रगतिहरूको समीक्षा,

(ख) बाल समूहका बारेमा सदस्य तथा अन्य बालबालिका र व्यक्तिहरूको धारणा,

(ग) स्थानीय बालअधिकार संरक्षणको सवाल र गर्नुपर्ने गतिविधि,

(घ) आगामी कार्यक्रमको मिति, स्थान र समय तय, जिम्मेवारी विभाजन र श्रोत सकंलन तथा आवश्यकता अनुसार अन्य विषयहरु ।

१६. कार्यक्रम योजना निर्माण :(१) देहायका अवस्थालाई ध्यान दिइ बालबालिका सम्बन्धी योजना निमार्ण गर्नुपर्नेछ ।

(क) बाल समूहको बैठक तथा वार्षिक भेलाले योजना निर्माण गर्ने छ । यसरी योजना निर्माण गर्दा मासिक एउटा कार्यक्रम राख्नु पर्नेछ ।

(ख) बाल समूहको कार्यक्रम योजना निर्माण गर्दा स्थानीय पर्व, मौसम, खेतीपातीको क्यालेन्डर, विद्यालयको शैक्षिक क्यालेन्डरसँग नजुद्ने गरी बनाउनुपर्नेछ ।

(२) बाल समूहको कायर्क्रम मूलतः देहायको विषयमा केन्द्रित हनुपुर्नेछ :

(क) **बालअधिकारको प्रचार प्रसार** : बालबालिकाले स्थानीय तहमा गीत, कविता, खेल, कथा, वक्तृत्वकला, चित्रकला, भित्तेपत्रिका, सडक नाटक, रेडियो कायर्क्रम, पत्रपत्रिकामा लेख लेखेर आदिको माध्यमबाट बालअधिकारका बारेमा प्रचार प्रसार गर्ने ।

(ख) **बालअधिकार अनुगमन** : बाल समूहहरूले आफ्नो क्षेत्रका विभिन्न स्थानीय तहमा गुनासो पेटिका राखेर, साथीहरूको समुहमा छलफल गरेर, आफ्नो विद्यालय तथा समुदायको अनुगमन भ्रमण गरेर बालअधिकारको अवस्थाको अनुगमन गर्न सक्नेछन् । बाल समूहले अनगुमनबाट देखेका विषयहरु विद्यालय व्यवस्थापन समिति, गाउँपालिकाको कार्यालय, बालमैत्री स्थानीय शासन समिति, गाउँ शिक्षा समिति, टोल विकास संस्था वा सहयोगी संस्था समक्ष आवश्यक कारवाहीका लागि प्रस्तुत गर्न सक्नेछन् ।

(३) सेवाका लागि सम्प्रेषण र सुझाव : बाल समूहहरूले आफ्नो समुदाय तथा विद्यालयमा हिसां, शाषेण, दुर्व्यवहार, शिक्षा तथा स्वास्थ्यबाट वञ्चित भएका बालबालिका फेला परेमा वा त्यस्ता गुनासोहरू आएमा सेवा प्रदायक संस्थाहरूसँग सम्पर्क गरी सम्बन्धित बालबालिकालाई सेवाको लागि सिफारिस गर्ने लगायत यस्ता बालबालिकाको विकास र सरंक्षणमा कायर्क्रम सञ्चालन गर्न सकिनेछ ।

(४) शैक्षिक तथा व्यक्तित्व विकासका कायर्क्रमहरू : बाल समूहहरूको सदस्यहरूका लागि व्यक्तित्व विकास तथा शैक्षिक विकासका विभिन्न रचनात्मक गतिविधिहरू, खेलकुदका गतिविधिहरू, बाल भित्तेपत्रिका, वक्तृत्वकला, हिज्जे प्रतियोगिता, छोटो समयका विभिन्न सीप, कलाका प्रशिक्षण कायर्हरु।

(५) सामुदायिक स्वयंसेवा :

(क) बाल समूहका १४ वर्षभन्दा माथिका बालबालिकाले सुरक्षित ढगंले वयस्कहरूको साथमा गर्ने सामुदायिक स्वयसेंवाका कायर्हरु पर्दछन् । तर यस्तो सामदुायिक स्वयसेंवा कार्य दैनिक ६ घण्टाभन्दा बढी र लगातार ३ घण्टाभन्दा बढी हुनेछैन ।

(ख) सामुदायिक स्वयंसेवाका कार्यहरूमा बालवालिकाको नैतिक र भौतिक सुरक्षाको सुनिश्चितता हुनुपर्नेछ ।

(ग) प्रचलित कानुनबमोजिम निकृष्ट वा जोखिमयुक्त बालश्रम तथा बालश्रम ठहरिने गतिविधिमा बालबालिकाले स्वयसेंवा गर्नसक्ने छैनन् ।

(६) निणर्य प्रक्रियालाई प्रभावित पार्ने : बाल समूहहरूले सामूहिक रुपमा वा प्रतिनधि मार्फत् बालअधिकारका सरोकारहरूलाई स्थानीय योजना तथा नीतिहरूमा सम्बोधन गराउनका लागि बाल भेला, अन्तरक्रिया, बाल सुनुवाइ, प्रतिनिधि मण्डल भेटघाट जस्ता कार्यक्रमहरू गर्न सक्नेछन् ।

१७. बाल समूहले सञ्चालन गर्न नसक्ने कार्यक्रमहरूको सीमा: (१) कुनै राजनीतिक दल वा त्यसको भातृ संगठनका पक्षपोषण वा विरोध गर्न ।

(२) समुदायको सार्वजनिक वा निजी सम्पत्ति दुरुपयोग तथा कसैको जीउ ज्यानमाथि क्षति पुऱ्याउने कार्य ।

(३) समुदायका निश्चित जातजाति, धर्म, क्षेत्र वा पेशाकर्मीप्रति गलत भावना र दृष्टिकोण सम्प्रेषण गर्ने कार्य ।

(४) हिंसा र दुव्यर्वहार पीडित तथा प्रभावित बालवालिकाको गोपनीयता भंग हुने र पहिचान खुल्ने गतिविधिहरू ।

(५) सांस्कृतिक कारण बाहेक रातको समयमा र आफ्नो विद्यालय वा समुदायभन्दा बाहिर गएर गरिने गतिविधि तथा कार्यक्रमहरू । तर प्रतिस्पर्धा वा आयोजकहरूले उचित सुरक्षा प्रबन्ध गरेको अवस्थामा भने समुदाय वा विद्यालय भन्दा बाहिर गएर कार्यक्रम गर्न सकिनेछ ।

(६) उचित सुरक्षाको प्रबन्ध र आवश्यक पूर्व अनुमति बेगर सहभागीहरू जिउ ज्यानमा खतरा पुग्ने साहसिक खेलहरू खेलाउने कार्यहरु ।

(७) बालसमूह कोष निर्माण वा आय आजर्नका लागि बालश्रम तथा कुनैपनि व्यापार, व्यवसाय गर्ने कायर्हरु ।

(८) सिंगो परियोजना सञ्चालन गर्ने वा ठूला र लामो समयका गतिविधिहरू सञ्चालन गर्ने कार्य ।

(९) सामाजिक रुपमा अस्वीकार्य तथा नकारात्मक सामाजिक प्रभाव पार्ने कार्यहरु ।

(१०) सामाजिक शान्ति सुव्यवस्था तथा सुरक्षामा नकारात्मक असर पर्ने देखिएमा बालअधिकारकर्मी, टोल विकास संस्था तथा बालमैत्री शासन समन्वय समितिको परामर्शमा सरुक्षा निकाय वा गाउँपालिका वा विद्यालयले निश्चित गतिविधिलाई रोक लगाएका कार्यहरु ।

परिच्छेद - ५

बाल समूहको सदस्यता सम्बन्धी व्यवस्था

१८. सदस्यता वितरण र व्यवस्थापन :

(१) बाल समूहले स्वतन्त्र रुपमा आफ्नो सदस्यता वितरण गर्नसक्ने छ । बाल समूहको सदस्य हुन सोही विद्यालयको विद्यार्थी वा सोही समुदायमा बसोबास भएको बालवालिका हुनुपर्दछ ।

(२) कुनै बालबालिकाले सदस्य बन्न चाहेकोमा सामान्यतया बाल समूहले सदस्य बनाउनु पदर्छ ।

(३) कुनैपनि बालबालिकालाई सदस्य बन्नका लागि दवाब दिन पाइनेछैन ।

(४) सदस्य नभएकै कारण बाल समूहले आयोजना गर्ने खुला र सावर्जनिक कायर्क्रममा कुनै बालबालिकालाई सहभागी गराउन रोक लगाउन पाइनछैन ।

(५) सदस्यहरूको अभिलेख बाल समूहले आफ्नै रजिष्टरमा राख्न सक्नेछ । यसरी अभिलेख राख्दा देहायका विवरण उल्लेख हुनुपर्दछ :

(क) बालवालिकाका नाम, थर,

(ख) ठेगाना,

(ग) उमेर, (जन्मदर्ताको प्रतिलिपि) लिगं, (विद्यालयमा भए कक्षा),

(घ) अभिभावकको नाम, सम्पर्कफोन नम्बर, फोटो(उपलब्ध भएसम्म) ।

(६) बाल समूहले आफ्नो सदस्यलाई सदस्यता-पत्र पनि वितरण गर्न सक्नेछ ।

(७) बाल समूहका सदस्यहरूका लागि न्यूनतम सदस्यता शुल्क तोक्न सकिनेछ । तर कुनै बालबालिकाले केही कारणवश सदस्यता शुल्क तिर्न नसकेकै कारणले उसलाई सदस्य बन्नबाट रोक्न सकिने छैन।

(८) बाल समूहका सदस्यहरूले तिर्ने सदस्यता शुल्क वा नवीकरण शुल्क न्यून र स्थानीय अभिभावकहरूको क्षमताले धान्न सक्ने हुनुपर्नेछ ।

(९) बाल समूहमा विभिन्न श्रोतबाट जम्मा हुन आएको रकमको सरंक्षण विद्यालय व्यवस्थापन समिति वा स्थानीय बालमैत्री शासन समन्वय समिति वा सहजकर्ताले पारदर्शी ढंगले राख्नुपर्नेछ ।

१९. प्रतिनिधित्व र सहभागिताको समान अवसरको व्यवस्थापन :

(१) बाल समूहका सदस्यहरूले उपयुक्त अवसरहरू प्राप्त गरी आफ्नो व्यक्तित्व विकास गर्न समान अवसर प्राप्त गरुन् भन्ने मान्यता बाल समूहको नेतृत्व गर्ने समुहले राख्नुपदर्छ । बाल प्रतिनिधि र सहभागितामा देहायका विषयमा ध्यान दिनुपर्नेछ ।

(क) समान अवसर र प्रतिनिधित्वका लागि विषयगत समुहहरू बनाएर सोही अनुसार नियमित वा पालैपालो प्रतिनिधित्व र सहभागिताको अवसर प्रदान गर्ने ।

(ख) आयोजक संस्था वा निकायले तोकेको अवस्थामा बाहेक पालैपालो सबै सदस्यहरूलाई सहभागिताको अवसर दिनुपर्नेछ ।

(ग) बाल समूहको प्रतिनिधित्व गर्ने व्यक्तिले कुनै कार्यकममा जानुअघि आफ्नो समूहका सदस्य र सहजकर्तासँग आफूले के कस्ता सवाल उठाउने भनि छलफल र परामर्श गर्नुपर्नेछ ।

(घ) बाल समूहका सदस्य कुनै कार्यक्रम वा बैठकमा सहभागी भएपछि आफ्नो समूहका सदस्यहरू र सहजकर्ताको बैठक राखी आफू सहभागी भएको कार्यक्रमको बारेमा जानकारी दिनुपर्नेछ । प्रतिवेदन लेखेर बाल समूहको फाइल वा माइन्युटसँगै राख्नुपर्नेछ ।

२०. सदस्यबीच रहेको फरक मतको सम्मान तथा कार्यक्रमको सहजीकरण :

सामान्यतया बाल समूहमा सिर्जना हुने फरक मत देहायका उपायहरु अवलम्वन गरी समाधान गर्न सकिनेछ :

(१) बाल समूहको योजना निर्माण लगायतका छलफलमा सबै सदस्यहरूलाई स्वतन्त्र र छोटो रुपमा आफ्नो विचार राख्न लगाउनु पर्दछ ।

(२) बाल समूहको बैठक बस्ने, छलफल गर्ने तथा नेतृत्व चुन्ने प्रक्रियाका बारेमा आचारसंहिता निर्माण गर्नु पर्दछ ।

(३) बाल समूहका सदस्यहरूमाझ कार्यक्रम आयोजना गर्ने सन्दर्भमा फरक प्रस्तावहरू प्राप्त भएमा ती कायर्क्रमहरूको सूची बनाउने र सदस्यहरूलाई आपसी छलफल गरी कायर्क्रमहरूको प्राथमिकता साथ छनौट गर्न लगाउनु पर्नेछ । कार्यक्रमको छनौट गर्दा देहायका आधारमा गर्नु पर्नेछ ।

(क) बालबालिकाले रुचिकर मान्ने, सृजनात्मक, खेलकुद तथा बौद्धिक विकासका कायर्क्रमहरूलाई पहिलो प्राथमिकता दिने ।

(ख) बालअधिकारको प्रचार प्रसार हुने र अभिभावक, निर्णयकर्ताहरू तथा समुदायमाझ बालबालिकाको सरोकारहरू प्रस्तुत गरिने कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकता दिने ।

(ग) बाल समूहले गर्न नहुने भनेको कायर्क्रमहरू छनौट नगर्ने ।

(घ) बाल समूहलाई धेरै आर्थिक भार पर्ने तथा लामो समय लाग्ने कायर्क्रमहरू छनौट नगर्ने ।

(ङ) समुदाय र समुदायका अन्य सस्थाहरूसगँ द्वन्द्व वा मनमुटाव हुनसक्ने कायर्क्रमहरू नगर्ने ।

(च) धेरै दिन विद्यालय शिक्षालाई असर पर्ने वा कक्षा छाडी तयारी गर्नुपर्ने कायर्क्रमहरू नगर्ने ।

(छ) अन्य बाल समूह वा संस्थाले भर्खरै गरिसकेको समान किसिमका कार्यक्रमहरू भए त्यसलाई प्राथमिकतामा पछाडि राख्ने ।

(४) बाल समूहका सदस्यहरूमाझ स्थानीय सरोकारका विषयमा फरक विचार वा धारणाहरू आएमा ती धारणाहरूलाई समावेश गरी साझा धारणा बनाउनु पर्छ । यसका लागि देहायका कार्यहरू गर्न सकिनेछ ।

(क) सबै सदस्यहरूले सम्बन्धित विषयमा पालैपालो आफ्ना विचारहरू छोटकरीमा राख्न दिने । विचार राख्दा अरुको विचारलाई गलत भन्ने होच्याउने वा सिधै नकार्ने विषयलाई प्रशय नदिने।

(ख) फरक फरक धारणाहरूलाई समेटेर कुनै सदस्यले एकै धारणा प्रस्ताव गर्न लगाउने ।

(ग) यदि नितान्त विपरीत धारणाहरू आएमा बाल समूहको बैठकमा ती फरक धारणाहरूलाई र त्यसलाई समर्थन गर्ने सदस्य संख्या पनि लेख्ने । तर, बहुमत सदस्यहरूले व्यक्त गरेको धारणा अनुसार बाल समूहले गतिविधि सञ्चालन गर्ने ।

(५) बाल समूहका सदस्यहरूमाझ आर्थिक वा सगंठन व्यवस्थापनका विषयमा फरक धारणा भएमा देहाय बमोजिम सहजीकरण गर्न सकिनेछ ।

(क) बाल समूहका सदस्यहरूमाझ नै फरक मतको विषयमा छलफल गरी आपसी सहमति सृजना गर्ने ।

(ख) बाल समूहका सदस्यहरूले उठाएको फरक मतको विषय र उनीहरूले दिएका तर्क तथा प्रमाणहरूको सूची बनाउने ।

(ग) विद्यालयको हकमा प्रधानाध्यापक वा समुदायमा आधारित बाल समूहको हकमा सम्बन्धित टोल विकास संस्थाको अध्यक्षले फरक मतमा अध्ययन गरी निणर्य प्रदान गर्ने ।

(६) बाल समूहभित्र आउने फरक मतको समाधान गर्ने बैठकमा सहजकर्ता र सम्बन्धित टोल विकास संस्थाको अध्यक्षको अनिवार्य उपस्थिति हुनुपर्नेछ ।

परिच्छेद - ६

बालसमूहको आर्थिक कोष व्यवस्थापन तथा सहायता

२१. **आर्थिक व्यवस्थापन:** (१) बाल समूहको आर्थिक कोषमा देहायको रकम रहनेछ ।

(क) स्वेच्छिक रुपमा उठेको सदस्यहरूको नवीकरण वा मासिक शुल्क,

(ख) चन्दा तथा सहयोग,

(ग) संस्थाहरूबाट प्राप्त हुने आर्थिक सहायता,

(घ) विद्यालयबाट प्राप्त हुने आर्थिक सहायता,

(ङ) गाउँपालिकाबाट प्राप्त हुने आर्थिक सहायता,

(च) स्थानीय समूह तथा निजी क्षेत्रहरूबाट प्राप्त हुने सहायता र

(छ) अन्य आय ।

(२) बाल समूहले आर्थिक सहायताको निम्ति सामान्य निवेदन दिए पुग्नेछ । बाल समूहका लागि सामान्यतया पाँच हजार रुपैयाँ भन्दा बढीको सहयोग दिनुपरेमा नगद प्रदान नगरी सोझै जिन्सी वा सेवा खरिद गरी सहयोग गर्न पनि सकिनेछ ।

(३) बाल समूहको आर्थिक कारोवार प्रचलित सामान्य लेखाको सिद्धान्त अनुसार हुनेछ । साथै बालसमूहलाई सोझै परियोजना वा अभियान सञ्चालन गर्नका लागि सम्झौता गरी रकम प्रदान गर्न सकिने छैन ।

(४) बाल समूहले आफ्नो गतिविधि सञ्चालन गर्न आफ्नो विद्यालय वा समुदायमा आर्थिक स्रोत सकंलनका लागि बालमैत्री कार्यक्रमहरू आयोजना गर्न सक्नेछन । यस्ता कृयाकलापमा देउसी-

भैलो, साँस्कृतिक कार्यक्रम, खेल प्रतियोगिता जस्ता कायर्क्रमहरु हुन सक्नेछन् । यस्ता कार्यक्रम आयोजना हुँदा आंवद्ध निकायको स्वीकृति, सहजीकरण र सुपरिवेक्षण अनिवार्य रहनेछ ।

(५) बाल समूहले सकंलन गरेको रकम उनीहरूले आयोजना गर्ने बालमैत्री गतिविधि तथा बालबालिका सम्बन्धी आपतकालिन अवस्थाहरुमा खर्च गर्न सकिने छ तर भौतिक पूर्वाधारहरूको निर्माण तथा मर्मत सम्भार जस्ता कार्यहरुमा खर्च गर्न पाइने छैन ।

(६) वाल समूहको वार्षिक आयव्यय विवरण सामान्य ढाँचामा उल्लेख गरी राख्नुपर्नेछ । बाल समूहको वृहत गतिविधि सञ्चालन गर्न परेमा सहजकर्ताले आर्थिक व्यवस्थापन र सहजीकरणमा सहयोग गर्नुपर्नेछ । यसरी व्यवस्थापन गर्दा आर्थिक हिसाब किताब बाल समूहबाट अनुमोदन गराउने तथा दुई हप्ता भित्र आर्थिक कारोवारको फरफारक गर्नु पर्नेछ ।

(७) बैक वा वित्तिय संस्थामा खाता संचालन गर्न क्लव/सञ्जालले आफ्ना सल्लाहकार एवं सहजकर्ता मध्ये बाट १ जना र आफुमध्ये २ जना गरी तीन जनाको संयूक्त दस्तखतबाट गर्न सकिने छ । कोषबाट रकम झिक्नु पर्दा क्लब/सञ्जालको निर्णय अनिवार्य रुपमा हुनु पर्ने छ । बाल क्लव/सञ्जालको निर्णय अनुसार कोषको रकम खर्च गर्न सकिने छ ।

परिच्छेद- ७
बालसमूह र अन्य निकायहरूको सम्बन्ध र सहकार्य

२२. गाउँपालिका सँगको सम्बन्ध र सहकार्य: (१) सबै बाल समूहहरू आफ्नो वडा कार्यालय वा नगर कार्यपालिकाको कार्यालयमा तोकिएको विधि र प्रकृयामा सूचीकृत तथा नवीकरण हुनेछन् ।

(२) गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रको बाल समूहको विवरण अद्यावधिक गर्ने र सरोकारवाला निकायमा आदान प्रदान गर्न सक्नेछ ।

(३) गाउँपालिकाले आफ्नो वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रममा बाल समूहका गतिविधि, बाल समूह र सहजकर्ताको प्रशिक्षण तथा बाल समूह प्रतिनिधिको परामर्श जस्ता कायर्क्रमहरू राख्न सक्नेछ ।

(४) बाल समूहले गाउँपालिका सँग स्थानीय विकासका कृयाकलापहरुमा बालबालिका सम्बन्धी योजना तथा कायर्क्रम, सुविधा र उपलब्धीहरूको बारेमा सूचना माग गर्ने, त्यस्ता जानकारीहरू प्रचार प्रसार गर्ने तथा कार्यक्रम र सेवाहरूको अनुगमन गर्ने सक्नेछन् ।

(५) बाल समूहले गाउँपालिकासँग आफ्ना कार्यक्रमहरूका लागि आर्थिक सहायता तथा प्राविधिक र सामग्री सहयोगको अनुरोध गर्न सक्नेछ ।

(६) बाल समूहले आफूले सम्पादन गरेका कार्यक्रमहरूको सूची र विवरण सहितको प्रतिवेदन तोकिएको ढाँचामा वडा/गाउँपालिकामा उपलब्ध गराउनुपर्ने छ ।

२३. बालबालिका सम्बन्धी स्थानीय समितिहरु सगँको सम्बन्ध र सहकार्य :(१) गाउँपालिका भित्र रहेको पालिकास्तरीय तथा वडास्तरीय बालमैत्री स्थानिय शासन समिति, टोल विकास संस्था, स्थानीय मानव बचेबिखन नियन्त्रण समिति, पालिका शिक्षा समिति र स्थानीय विपद् व्यवस्थापन तथा जोखिम न्यूनिकरण समिति, नगर स्वास्थ्य समिति र स्थानीय खानेपानी तथा सरसफाई समिति जस्ता बालबालिकासँग प्रत्यक्ष सरोकार राख्ने विभिन्न समिति हुन सक्नेछन् ।

(२) यी समितिहरूमा बाल समूह वा सञ्जालका प्रतिनिधिहरू सदस्य वा पर्यवेक्षकका रुपमा सहभागी गराउन सकिनेछ ।

(३) यस्ता समितिहरूको वार्षिक कार्यक्रम तथा कार्ययोजनामा बाल परामर्श, बालवालिकाको क्षमता विकास, वालवालिकासँग साझेदारीमा गरिने गतिविधिहरू तय गरी समावेश गर्न सकिनेछ ।

(४) यस्ता समितिहरूले बाल परामर्श तथा विभिन्न समयमा बाल समूह तथा बालबालिकाबाट प्राप्त हुन आएका गुनासा र सुझावहरूलाई गाउँपालिकाको योजना प्रक्रियामा पैरवी गर्न सक्नेछन् ।

(५) बालबालिकाले सम्प्रेषण गरेका तत्काल सम्बोधन गर्नुपर्ने समस्याहरूमा सम्वोधन गर्न सम्बन्धित निकायहरूबीच समन्वय गर्ने तथा बालसमूहका गतिविधिहरूलाई प्रोत्साहन गर्न उत्कृष्ट बाल समूह पुरस्कार तथा सम्मानका कार्यक्रमहरू गर्न सकिने छ ।

२४.बाल सहभागिता प्रबर्द्धनमा विद्यालय व्यवस्थापन समितिको भूमिका : (१) विद्यालयमा रहेका बाल समूहहरू विद्यालय व्यवस्थापन समितिसँग आवद्ध गर्नुपर्ने छ ।

(२) विद्यालयको वार्षिक कार्यक्रम, बजेट तथा कार्ययोजनाको निर्माण गर्दा बालबालिकासँगको परामर्शमा बाल समूहका गतिविधिलाई सहयोग पुऱ्याउने कायर्कमहरू राख्न सकिनेछ ।

(३) विद्यालय व्यवस्थापन समितिमा बाल समूहका प्रतिनिधि एक बालक र एक बालिकालाई स्थायी आमन्त्रित सदस्यको रुपमा सहभागी गराउन सकिने छ र यस्ता बैठकहरूमा बालबालिकाका सरोकारका विषयहरु प्रस्तुत गर्न लगाउन सकिनेछ ।

(४) विद्यालय व्यवस्थापन समितिको बैठकमा छलफल हुने सवेंदनशील र विवाद सृजना हुनसक्ने विषयहरू जस्तै : शिक्षक नियुक्ति र कार्वाही, निर्माणको ठेक्का पट्टा तथा अनियमितता जस्ता विषयको छलफलमा बालबालिकालाई प्रत्यक्ष र निर्णायक सहभागी बनाइनेछैन ।

(५) विद्यालयमा रहने शिक्षकको व्यवहारिक सीप तथा शैली विकास (बालमैत्री शिक्षण विधि), बालमैत्री भौतिक संरचनाको निर्माण स्वरुप र गुणस्तरका विषयहरूमा भने बाल समूहका सदस्य र सकेसम्म धेरै बालबालिकाको सुझाव सकंलन लिन सकिनेछ ।

२५. अन्य सघंसंस्था तथा सेवा प्रदायक निकायहरूको भूमिका : (१) गाउँपालिका भित्र क्रियाशिल विभिन्न सघं संस्था तथा सेवा प्रदायक निकायहरूले बालबालिकाका प्रत्यक्ष प्रभावित हुने वा उनीहरू लक्षित कार्यक्रम, निर्णय तथा योजना प्रक्रियामा बाल समूहका प्रतिनीधिहरूसँग परामर्श गर्नुपर्नेछ ।

(२) यस्ता संस्था तथा सेवा प्रदायक निकायहरूले बालबालिकाको लागि निःशुल्क उपलब्ध सेवा सुविधा तथा कायर्कमहरूको बारेमा प्रचार प्रसार गर्न, सेवाको विषयमा सरोकारवाला बीच संचार एवं कार्यक्रमहरुको बारेमा प्रभावकारिताको अनगुमन गर्न बाल समूहसँग सहकार्य गर्न सक्नेछन् ।

(३) सेवा प्रदायक निकायहरूले बाल समूहका सदस्य तथा बाल समूहसँग सहकार्य र परामर्श कार्यहरू गर्दा उनीहरूको नियमित शिक्षालाई नकारात्मक प्रभाव पार्ने र विद्यालय समयमा असर पार्ने गरी गर्न सकिने छैन ।

(४) सेवा प्रदायकका निकायहरूले बाल समूहका सदस्यहरूलाई अनिवार्य सहभागिताको नियम लागू गर्न सकिनेछैन ।

(५) सेवा प्रदायक निकायहरूले बालबालिकालाई जोखिमपूर्ण हुने विवादित विषय, फौजदारी अपराधका उजुरी लगायतका विषयमा छलफल गर्न वा उनीहरूको राय वा निष्कर्ष माग्न र त्यस्ता क्षेत्रमा काममा लगाउन सक्नेछैनन् । तर न्यायिक प्रक्रियामा प्रभावित बालबालिकासँग गरिने परामर्श गर्न वाधा पर्ने छैन ।

(६) सेवा प्रदायक निकायहरूले बालवालिका सहभागी भएर गरिएका सामुदायिक कार्यको बदलामा भत्ता वा ज्याला प्रदान गर्नसक्ने छैनन । तर यातायात खर्च र सहायक सामाग्री दिन फरक पर्नेछैन।

२६. गाउँपालिकाको योजना तर्जुमामा बाल समूहका प्रतिनिधिको व्यवस्था :

(१) गाउँपालिकाबाट हुने योजना निर्माण चक्रमा बाल समूहको प्रतिनिधित्व र सहभागिता अनिवार्य गर्न सकिनेछ ।

(२) बस्ती तथा वडा स्तरमा हुने योजना छलफलमा सहभागी हुन बाल समूहका सदस्य वा प्रतिनिधिहरूलाई निमन्त्रणा गर्न सकिने छ । भेलामा उनीहरूको सरोकार राख्ने विषयमा धारणा राख्न निश्चित समय प्रदान गरिने छ ।

(३) गाउँस्तर वा वडास्तरमा तोकिएको प्रक्रियामा बाल भेलाको आयोजना गरी स्थानीय योजना निमार्णका लागि बालबालिकासंग परामर्श लिन सकिनेछ ।

(४) योजना निर्माण तथा बजेट विनियोजनमा बाल समूहलाई बालबालिकाको निम्ति छुट्याइएको कार्यक्रम तथा बजेटबारे छुट्टै सार्वजनिक सूचना जारी गर्नसकिने छ । यस्तो जानकारी सरल भाषामा उपलब्ध हुनुपर्ने छ ।

परिच्छेद-८
बाल समूहको सम्मेलन र विघटन सम्बन्धी व्यवस्था

२७. बाल समूहको सम्मेलन :

(१) दुई वा दुईभन्दा बढी एकै भौगोलिक क्षेत्र वा एकै विद्यालय भित्रका बालसमूहहरू सम्मिलन हुन सक्ने छन् तर फरक भागौलिक क्षेत्र वा फरक विद्यालयका बाल समूहहरू सम्मिलन हुन सक्ने छैनन् ।

(२) सम्मेलनमा जानका लागि चाहने बाल समूहले समूहको सहजकर्ताको उपस्थितिमा सदस्यहरूको भेलाले सम्मेलनमा जान निर्णय गर्नुपर्नेछ ।

(३) सम्मेलन गर्न चाहने सबै बाल समूहका सहजकर्ता समेतको उपस्थितिमा सदस्यहरूको भेला आयोजना गरी माथि दफा ७ मा उल्लेख भएअनुसार नयाँ कार्यसमिति चयन गर्नुपर्नेछ ।

(४) सम्मिलन पश्चात् नयाँ कार्यसमिति गठन भएको एक महिनाभित्र गाउँपालिका र सम्बन्धित वडामा सम्मेलनको जानकारी गराउनु पर्नेछ ।

(५) यसरी सम्मेलनपछि सम्मेलन भएका बाल समूहको सूचीकरण खारेज हुनेछ र नयाँ बाल समूह सूचीकृत हुनेछ ।

२८. बाल समूहको विघटन :

(१) बाल समूह देहायको अवस्थामा विघटन भएको मानिने छ ।

(क) बाल समूह लगातार २ वर्षसम्म गाउँपालिकामा अद्यावधिक नभएमा यस्ता बाल समूह विघटन गर्न सकिनेछ । तर अद्यावधिक नभएका बाल समूहलाई विघटन गर्नुअघि ३ महिनाको समय राखि अद्यावधिक गर्नका लागि सूचित गरिनेछ ।

(ख) बाल समूहका बहुमत सदस्यहरूले बाल समूह बिघटन गर्ने निर्णय गरेमा ।

(२) बिघटन भएका बाल समूह गाउँपालिकाको सूचीकरणवाट स्वतः खारेज हुनेछन् ।

(३) बिघटन भएका बाल समूहका सम्पत्ति तथा दस्तावेजहरू सम्वन्धित विद्यालय वा वडा तथा गाउँपालिकाले जिम्मा लिने छ र अर्को बाल समूह गठन प्रयोजनका लागि प्रयोग गर्न सकिने छ।

परिच्छेद-९
विविध

२९. बाल समूहभित्र दलगत राजनीतिक प्रभावलाई न्यूनीकरण :

(१) बाल समूह भित्र दलगत राजनीतिक प्रभावलाई न्यूनीकरणका लागि देहायका उपाय अवलम्वन गर्न सकिनेछ ।

(क) बाल समूहका सदस्यहरू तथा सहजकर्ता कुनैपनि राजनीतिक दल वा दलका भातृ संगठनको नेतृत्वमा नरहेको व्यक्ति चयन गरेर ।

(ख) बाल समूह तथा यसका सदस्यहरुले विभिन्न राजनीतिक दलहरूसँग बालअधिकार प्रवर्द्धन र संरक्षणका विषयमा खुला अन्तर्क्रिया तथा छलफल कार्यक्रम आयोजना गरेर ।

(ग) बाल समूहले कुनै एक राजनीतिक दल वा संगठनसँग सयुंक्त कार्यक्रमहरू आयोजना नगरेर।

(घ) बाल समूहले सार्वजनिक पदमा निर्वाचित वा नियुक्त राजनीतिक व्यक्ति बाहेक अन्य राजनीतिक दलका प्रतिनिधि वा व्यक्तिलाई कायर्क्रममा प्रमुख अतिथि, अतिथि वा श्रोत व्यक्ति नबनाएर।

(ङ) बाल समूहले कुनै राजनीतिक दलको पक्ष वा विपक्षमा हुनेगरी कार्यक्रम तथा गतिविधिहरू सञ्चालन नगरेर ।

(च) बाल समूहले राजनीतिक दल वा भातृसंगठनका बारेमा विशेष जानकारी दिने वा उसको सदस्य बन्न प्रेरित गर्ने कायर्क्रम तथा गतिविधिहरू सञ्चालन नगरेर ।

३०. बाल समूहभित्र सद्भाव, सद्व्यवहार र सुरक्षित अभ्यास प्रवर्द्धन :

(१) बाल समूहभित्र सद्भाव, सद्व्यवहार र सुरक्षित अभ्यास प्रवर्द्धन गर्न देहाय अनुसार गर्नु पर्नेछ ।

(क) बाल समूहले आफ्नो संगठन निर्माण, व्यवस्थापन तथा कार्य प्रक्रियाका सम्बन्धमा आचारसंहिता निर्माण गर्नु पर्नेछ ।

(ख) बाल समूह तथा यसका सदस्यहरूले सामाजिक कुरीति, भेदभावको अभ्यास र गलत प्रचलनहरूका विषयमा बोल्न र त्यस्ता अभ्यासहरू नगर्न सदस्यहरूलाई प्रशिक्षित गर्नु पर्नेछ।

(ग) बाल समूहका सदस्यहरूलाई सामाजिक सद्भाव प्रवर्धन गर्न सबै धर्म, जातजाति र समुदायबीच सम्मान गर्न उनीहरूको असल संस्कृति र अभ्यासहरूका बारेमा बुझ्न, विभिन्न समयमा विविध साँस्कृतिक कार्यक्रमहरू आयोजना गर्न सकिनेछ ।

(घ) समुदाय वा विद्यालयमा रहेको बाल समूहको नेतृत्वमा विभिन्न समुदायको प्रतिनिधित्व हुन सक्ने व्यवस्था गर्न सकिनेछ ।

(ङ) बाल समूहको बैठकमा संस्कृति छलफलको प्रस्ताव नै बनाएर नियमित रुपमा सदस्यहरूले पालैपालो आफ्नो धर्म, सस्कृतिका बारेमा र असल कुराहरूका बारेमा प्रस्तुति र छलफल गर्ने नियम बनाउन सकिनेछ ।

३१. बाल समूहका गतिविधि, पारदर्शिता तथा आन्तरिक सुशासन :(१) बाल समूहका गतिविधि, पारदर्शिता तथा आन्तरिक सुशासन सम्वन्धमा देहायअनुसार गर्नु पर्नेछ ।

(क) बाल समूहले आयोजना गर्ने सबै गतिविधिहरूले बालबालिका तथा समुदायको हित प्रवर्द्धन गर्न सक्छन, त्यस्ता बाल समूहको गतिविधिहरूको बारेमा गुनासो र प्रतिक्रिया दिने व्यवस्था गर्न सकिनेछ ।

(ख) बाल समूहका गतिविधिहरूका बारेमा प्रतिक्रिया दिन वा गुनासो व्यक्त गर्न सम्बन्धित संस्था, विद्यालय, वडा कार्यालय र गाउँपालिकामा सुझाव पेटिकाको स्थापना र सञ्चालन गर्न सकिनेछ ।

(ग) सुझाव पेटिका मासिक रुपमा खोल्ने र प्राप्त सुझावहरूलाई लिखित रुपमा उल्लेख गरी रजिष्टरमा अभिलेखीकरण गर्नुपर्नेछ ।

(ङ) प्राप्त सुझावहरूलाई सहजकर्ता र बाल समूहका प्रतिनिधिहरू बसी छलफल तथा प्राथमिकीकरण गरी सुझावका आधारमा बाल समूहका गतिविधिहरूमा सुधार गर्नुपर्नेछ । तर सुझाव वा गुनासाको आधारमा मात्रै बाल समूह विघटन गर्ने वा बाल समूहका गतिविधिहरूलाई निषेध गर्ने वा रोक्ने कार्य गर्न सकिने छैन ।

(च) विद्यालयमा आधारित बाल समूहका गतिविधिहरूका बारेमा समुदाय तथा अविभावकहरूले विद्यालय व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष वा प्रधानाध्यापकलाई प्रत्यक्ष भेटेर पनि सुझाव दिन सक्नेछन् ।

३२. बाल समूहका क्रियाकलापहरुमा एकरुपता :(१) गाउँपालिकाले सबै बाल समूह तथा सञ्जालका क्रियाकलापलाई एकरुपता दिन अनुसुचि १, २, ३, ४ र ५ अनुसारको निर्दिष्ट फारम तथा ढाँचा प्रयोगमा ल्याउन सक्नेछ ।

अध्यक्ष

अनुसुचीहरू

अनुसुची- १

बाल समूहको विवरण ढाँचा

१. बाल समूहको परिचय :

क) बाल समूहकोनाम र ठेगाना :

ख) सूचीकरण नम्बर :

ग) बाल समूहकोउद्देश्य:

घ) सदस्य संख्या : बालक : बालिका :

२. बाल समूह संगठन

क) सदस्य बन्ने तरिका

ख) नेतृत्व चयन गर्ने तरिका

ग) विघटन हुने अवस्था

घ) सदस्य बन्न नपाउने व्यक्तिहरू

ङ) नेतृत्वमा चुनिन नपाउने व्यक्तिहरू

३. बाल समूहका सदस्यले पालन गर्नुपर्ने नियमहरू

क) सदस्य भइसके पछि पालना गर्नुपर्ने नियमहरू

ख) नेतृत्वमा निर्वाचित भएपछि पालना गर्नुपर्ने नियमहरू

ग) बैठकमा पालना गर्नुपर्ने नियमहरू

घ) अन्य बाल समूहका सदस्य, बालबालिका तथा निकायसँग गर्नुपर्ने व्यवहार सम्बन्धि नियमहरू

४. बाल समूहको आर्थिक कोष तथा श्रोत

क) सदस्यता शुल्क

ख) नवीकरण शुल्क

ग) अन्य सहायता र श्रोतहरू

घ) आम्दानी जम्मा गरी राख्ने ठाउँ

ङ) आम्दानी र खर्च विवरण राख्न तोकिएको व्यक्ति

५ अन्य विषयहरू

अनुसूची- २

बाल समूहका लागि आवश्यक आधारभूत सामग्रीहरू

१. बाल समूहको सामग्री राख्नका लागि बाकस वा दराज
२. माइन्युट कपी (निणर्य पुस्तिका)
३. कायर्क्रम विवरण लेख्नेकापी (कायर्क्रम पुस्तिका)
४. बाल समूहको नियम
५. बाल समूहका अध्ययन सामग्रीहरू
६. बाल समूहको आम्दानी र खर्च लेख्ने लेखा कापी (आय-व्यय पुस्तिका)
७. कलम
८. आवश्यकता अनुसार खेल, शैक्षिक तथा मनोरञ्जन मूलक सामग्रीहरू

अनुसूची ३
बाल समूह कार्ययोजना फारम

१. बाल समूहकोनाम :
ठेगाना :
सहजकर्ताका नाम र सम्पर्क नं :
सम्पर्क व्यक्तिको नाम र सम्पर्क फोन :
सूचीकरण नं. :..............................

कार्यक्रमको नाम	विषय	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	श्रोत व्यवस्था	प्रमुख जिम्मेवार निकाय

अनुसूची - ४
बालसमूह कार्य प्रगति विवरण फारम बाल समूहकोनाम

बाल समूहको ठेगाना :
सहजकर्ताको नाम र सम्पर्क नं. :
सम्पर्क व्यक्तिकोनाम र सम्पर्क फोन :
सूचीकरण नं. :.............................

सम्पन्न कार्यक्रमको नाम	विषय	कार्यक्रम भएको स्थान	मिति	खर्च भएको रकम र श्रोत	सहभागी संख्या

अनुसूची-५
बाल समूह बैठक माइन्युटको नमूना

वाल समूहको नाम :	बैठक संख्या :
वैठक मिति :	बैठक स्थान :
सहजकर्ताकोनाम :

आज मिति ....मा .... बाल समूहको बैठक यस समूहका श्री........................ को अध्यक्षतामा बस्यो । बैठकमा उपस्थित सदस्यहरूवीच तपशिलमा उल्लेखित प्रस्तावहरू उपर छलफल गरियो ।

वालसमूहका पदाधिकारी तथा सदस्यहरुको उपस्थिति :

१) ....
२) ....
३) ....
४) सहजकर्ता :
५) आमन्त्रित (कोही भए)

प्रस्तावहरू
क)
ख)
निणर्यहरू
क)
ख)

अनुसुची ६

आवद्धता सम्वन्धी निवेदन पत्र

श्री प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत ज्यू,
माथागढी गाउँपालिका,
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय,
झडेवा, पाल्पा ।

विषयः बाल समूह सूचीकृत गरिपाउँ ।

महोदय, हामिले ....बालक्लव नामको बालक्लव खोल्न चाहेकोले बालसमूह गठन तथा सहजीकरण निर्देशिका, २०८० बमोजिम बालक्लव सूचीकृत गर्नको लागि देहायको विवरण खोली निवेदन गरेका छौं । निर्देशिकाको अनुसुची ५ बमोजिम बैठकको निर्णय प्रतिलिपि, बालक्लवका पदाधिकारीहरुको जन्मदर्ताको प्रमाण-पत्रका प्रतिलिपीहरु यसैसाथ संलग्न गरी यो निवेदन पेश गरेका छौं।

विवरण :

१) बाल क्लवको नाम :

२) क्लवका पदाधिकारीहरुको विवरण :

क.स	नाम	पद	ठेगाना	वर्ष	जात	लिंग	कक्षा	हस्ताक्षर
१								
२								
३								
४								
५								
६								
७								
८								
९								
१०								

३) बाल समूहको ठेगाना:

४) सहजकर्ताको नाम र सम्पर्क नं.:

५) सल्लाहकारको नाम र सम्पर्क नं.:

भवदीय

अनुसूची ७

आवद्धता प्रमाण-पत्र

माथागढी गाउँपालिका

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

झडेवा, पाल्पा ।

लुम्विनी प्रदेश, नेपाल

आवद्धता प्रमाण-पत्र माथागढी गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय झडेवा, पाल्पा लुम्विनी प्रदेश, नेपाल आवद्धता प्रमाण-पत्र नं....... पाल्पा र जिल्ला, माथागढी गाउँपालिका वडा नं......... स्थित .... टोलमा रहेका १८ वर्ष मुनिका बालबालिकाहरुको भेला बाट गठन भएको श्री.. बाल समूहलाई यस माथागढी गाउँपालिकामा आवद्धता गराइएको जानकारी गराइन्छ ।

तपाईहरुको बाल क्लवले सबै बालबालिकालाई बालमैत्री वातावरणमा सम्पूर्ण आधारभूत अधिकार प्रत्याभूति गर्नको लागि सक्रिय सहयोग गर्ने छ ।

.... पेश गर्ने

.... प्रमाणित गर्ने
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

मिति :...........................